

08

พระพุทธรูปดอกไม้ในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่: รูปแบบและจารึก*

Buddha Image Made of Flowers in Phrao District Chiang Mai Province: Patterns and Inscriptions

Received: August 28, 2023 | Revised: September 18, 2023 | Accepted: October 6, 2023

DOI: 10.14456/dj.2024.8

ดร.ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี** Dr. Sirisak Apisakmontri

สมศักดิ์ พรหมจักร*** Somsak Promjak

พระสมุห์อานนท์ อินทวโส**** Phra Samuh Anon Indavamsa

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องพุทธศิลปกรรมบำบัด: การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้
ในชุมชนบ้านป่าต๋มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริม
วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

This article is part of the research on Buddhist Art Therapy: Co-Building A Buddha
Flower of Ban Pa Tum Don Community, Phrao District, Chiang Mai Province. Research
Project Funded By Thailand Science Research and Innovation Fund.

** อาจารย์ สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่ อีเมล: sak_api@hotmail.com

Lecturer, Department of Buddhist Arts, Graduate School, Mahachulalongkorn-
rajavidyalaya University Chiang Mai Campus, email: sak_api38@hotmail.com

*** อาจารย์ หลักสูตรศิลปศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงใหม่ อีเมล: somsak011@gmail.com

Lecturer, Arts Education Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Chiang Mai Rajabhat University. email: somsak011@gmail.com

**** นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ อีเมล: khunanonpu@gmail.com

Doctoral student, Department of Buddhist Arts, Graduate School Mahachula -
longkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus. email: khunanonpu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและจารึกที่ฐานของ พระพุทธรูปดอกไม้ในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ สรุปผลการศึกษาดังนี้ รูปแบบ พระพุทธรูปดอกไม้แบ่งได้เป็นพระพุทธรูปยืนกับนั่ง โดยพระพุทธรูปยืนที่แสดง วัตถุทรงกลมในพระหัตถ์ อาจหมายถึงพระพุทธรูปปางรับผลสมตามคติเถรวาท หรือพระโภชชยุครตามคติมหายาน ส่วนพระพุทธรูปนั่ง ทรงเครื่อง พบ 2 ลักษณะ คือ สวมมงกุฎทรงสูง และสวมมงกุฎทรงเตี้ย โดยพบทั้งที่สวมฉลองพระองค์แขน ยาวและแขนสั้น สำหรับพระพุทธรูปนั่ง ไม่ทรงเครื่อง แสดงความโดดเด่นด้วยจีวร ที่ติ่งมาปิดอঙ্গสาขาเป็นรูปครึ่งวงกลมและการซ้อนกันของชายจีวรบนอঙ্গสาขาย นอกจากนี่ยังพบเป็นพระสาวกที่มีนัยหมายถึงพระอุปัชฌาย์และพระบัวเข็ม สำหรับ จารึกที่ฐาน จารึกด้วยอักษร 3 ประเภท คือ อักษรธรรมล้านนา อักษรไทใหญ่ และ อักษรพม่า โดย พ.ศ. ที่เก่าที่สุดในจารึก คือ พ.ศ. 2438 ที่พบมากที่สุด คือ พ.ศ. 2470 ที่พบใหม่ที่สุด คือ พ.ศ. 2478 จารึกทั้งหมดอยู่ในสมัยครุบาทุนเจ้าบุญจุ่ม (บุญจุ่ม) สิริวิชัย ปกครองวัดป่าตุ่มดอน อันเป็นช่วงก่อนและหลังการสร้างวิหาร พระพุทธรูปทั้งหมดนำเข้ามาจากประเทศพม่า โดยพ่อค้าวัวต่าง ในพุทธศตวรรษ ที่ 25 โดยจารึกมีเนื้อหาแสดงถึงคติความเชื่อเกี่ยวกับอายุพระพุทธศาสนา และความปรารถนาความสุข โดยมีพระนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุด

คำสำคัญ: พระพุทธรูปดอกไม้, รูปแบบ, จารึก

A b s t r a c t

This research article aims to analyze the patterns and inscriptions at the base of the Buddha image in Phrao District, Chiang Mai Province. The results of the study showed that Flower Buddha images can be divided into standing and sitting Buddha images. The standing Buddha image depicts a round object in his hand. This may refer to the Buddha taking the anchor fruit in Theravada or Bhaisajyaguru in Mahayana. The sitting Buddha images dressed in royal clothes are found in two styles: wearing a high and low crown and wearing long and short sleeve clothes. For sitting Buddha images not dressed in royal attire, a unique feature is seen in pulling the robe to cover the right shoulder in a semicircle shape and overlapping the robes on the left shoulder. In addition, the disciple sculptures, Phra Upakut and Phra Bua Khem, were found with inscriptions at the base, which could be inscribed with three types of characters: Lanna script, Tai script and Burmese script. The oldest inscription is 1895; the most common is 1927; and the newest is 1935, and all of the inscriptions were in the reign of Kruba Bhun Chao Boon Chum Sirivichayo, the abbot of Wat Pa Tum Don, which was the period before and after the construction of the temple. All Buddha images had been imported from Burma by merchants in the 25th century of the Buddhist Era. The inscription contains contents about the age of Buddhism and wishes of having nirvana as the ultimate goal.

Keywords: Buddha statue made of flowers, patterns, inscriptions

บทนำ

พระพุทธรูปดอกไม้ หมายถึง พระพุทธรูปที่ใช้ผงดอกไม้แห้งเป็นวัสดุหลักในการสร้าง ต่อกับดินละเอียด และเคลือบด้วยยางรัก จนได้เนื้อที่มีลักษณะนิ่มไม่แข็งมากเกินไป เหมาะกับการนำไปปั้นพระพุทธรูป บางครั้งอาจผสมกับข้าวเหนียวตากแห้งหรือวัสดุธรรมชาติอื่นๆ ด้วย หรืออาจใช้ผงดอกไม้ผสมกับยางรักและสมุก ปั้นตกแต่งบนโครงที่สานด้วยไม้ไผ่ที่พันไว้ด้วยผ้าฝ้ายดิบในกรณีที่ต้องการสร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ด้วยเทคนิคการสร้างเฉพาะตัว จึงทำให้พระพุทธรูปดอกไม้มีน้ำหนักเบาเพราะด้านในกลวง

ในอดีตพระพุทธรูปดอกไม้มีชื่อเรียกที่ต่างกันไป ได้แก่ พระพุทธรูปมุกดอกไม้หอม หรือพระพุทธรูปมุก ตามจารึกที่ฐานพระพุทธรูปวัดดอกคำ (ฮันส์ เพนธ์ 2519: 122) หรือพระพุทธรูปมุกเกสร วัดหมื่นล้าน (ฮันส์ เพนธ์ 2519: 65) หรือพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ก็เรียก ชาวไทใหญ่เรียกพระปานปอง แปลว่าพระพุทธรูปที่สร้างจากดอกไม้หลากชนิด โดยคำว่าปานหมายถึงดอกไม้ และปองหมายถึงรวมกัน นอกจากนี้ชาวไทใหญ่ยังเรียกพระพุทธรูปชนิดนี้ว่า เจ้าพะลำसान เพราะด้านในเป็นไม้ไผ่สาน หรือเจ้าพะลำห้วน เพราะด้านในใช้ผ้าห้วนหรือผ้าฝ้ายดิบกรุทับโครงไม้ไผ่ หรือเจ้าพะลำชาโลก็เรียก โดยคำว่าชาโล คือ สมุกหรือผงถ่าน อย่างที่ชาวล้านนาเรียกพระพุทธรูปมุก (สมุก) นั่นเอง โดยในบทความนี้ จะใช้คำว่าพระพุทธรูปดอกไม้

ทั้งนี้ในคัมภีร์อานิสงส์การสร้างพระพุทธรูป ฉบับวัดป่าบางจันทน์ (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย 2552: 4289) ระบุอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปจากผงดอกไม้ผสมยางรักว่ามีอานิสงส์มากถึง 100 กับ ปริมาณอานิสงส์ที่ได้นั้นมากกว่าการสร้างพระพุทธรูปด้วยวัสดุอื่น เช่น หิน ไม้ จันทน์ สำริด งาช้าง ก่ออิฐถือปูน เป็นต้น แต่มีอานิสงส์น้อยกว่าพระพุทธรูปที่สร้างจากทองคำและแก้วมณี ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าดอกไม้บูชาเป็นวัสดุที่มีคุณค่าอย่างยิ่งตามความเชื่อพุทธศาสนิกชนล้านนา แม้จะเป็นวัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในชีวิตประจำวัน แต่เมื่อมีการใช้ดอกไม้ประกอบพิธีบูชาพระรัตนตรัยแล้ว คุณค่าในตัววัสดุจึงเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะคุณค่าทางจิตใจ และด้านความศักดิ์สิทธิ์

ในอดีตปรากฏการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ในหลายพื้นที่ทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความนิยมในการเลือกใช้วัสดุประเภทนี้ ทว่าปัจจุบันพบว่าการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้มีปริมาณที่ลดลงมาก จนแทบจะไม่ใช่ที่รู้จักของผู้คนในสังคม แต่ยังคงปรากฏอยู่ในพื้นที่วัฒนธรรมไทใหญ่ พม่า สำหรับในเชียงใหม่ วัดที่ยังคงเก็บรักษาพระดอกไม้ไว้เป็นจำนวนมากวัดหนึ่ง คือ วัดป่าดุ่มดอน และวัดสันขวาง ทั้ง 2 วัดตั้งอยู่ในตำบลป่าดุ่มดอน อำเภอพร้าว กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นชาวไทใหญ่อพยพมาจากรัฐฉาน เมียนมา โดยในต้นพุทธศตวรรษที่ 24 มีการอพยพของผู้คนจากรัฐฉานเข้ามาอีกครั้งหนึ่ง โดยใน พ.ศ. 2375 จึงมีการสร้างวัด

ป่าดุ่มดอน (กรมการศาสนา 2533: 321) และสร้างวัดสันขวางขึ้นใน พ.ศ. 2418 (กรมการศาสนา 2533: 569)

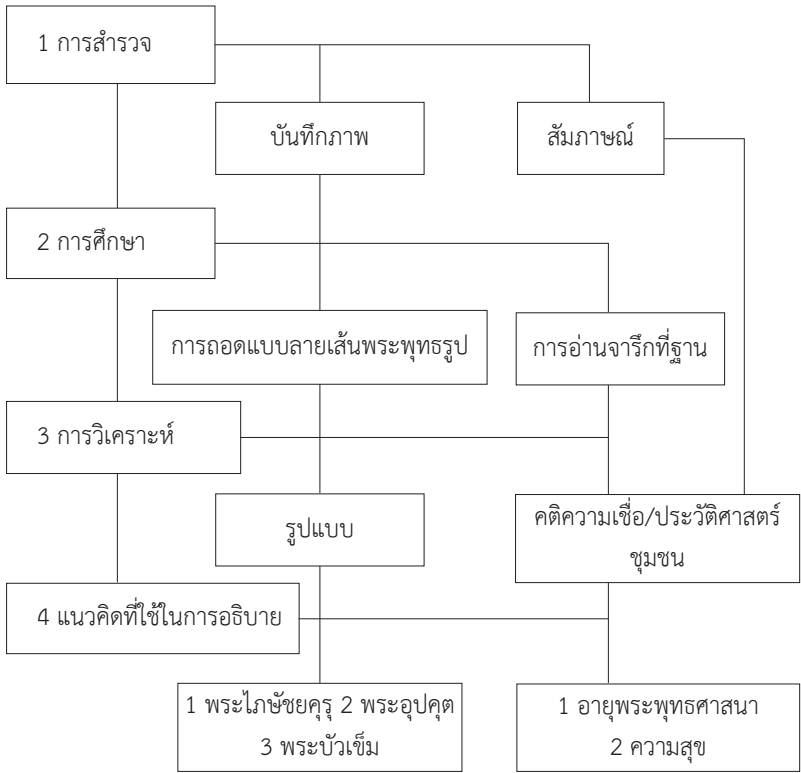
ด้วยปริมาณการสร้างที่ลดลงและการสูญหายไปของพระดอกไม้อันในปัจจุบัน ทำให้มีความจำเป็นต้องเร่งศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธรูปดอกไม้อันล้านนา ตลอดจนการอนุรักษ์พระพุทธรูปดอกไม้อันของวัดทั้ง 2 ในอำเภอพร้าว ทำให้มีตัวอย่างมากพอที่จะศึกษาได้ถึงรูปแบบและจารึกที่ฐานพระพุทธรูปดอกไม้อันได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้อันในอำเภอพร้าว
2. เพื่อวิเคราะห์จารึกที่ฐานพระพุทธรูปดอกไม้อันในอำเภอพร้าว

วิธีการศึกษา

เริ่มจากการสำรวจและบันทึกภาพถ่ายพระพุทธรูปดอกไม้อันที่วัดป่าดุ่มดอนและวัดสันขวาง พร้อมกับการสัมภาษณ์พระสงฆ์ คนในชุมชน จากนั้นจึงเป็นขั้นตอนการศึกษาโดยการถอดแบบภาพถ่ายเป็นลายเส้นพร้อมกับการอ่านจารึกที่ฐาน ก่อนสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์รูปแบบและจารึก โดยใช้แนวคิดทางพระพุทธศาสนาในการอธิบายความ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับพระไภษัชยคุรุ พระอุปคุต และพระบัวเข็มในการอธิบายรูปแบบ และแนวคิดอายุพระพุทธศาสนา และความสุขในพระพุทธศาสนาสำหรับการอธิบายจารึก

แผนผังที่ 1 วิธีการศึกษาพระพุทธรูปดอกไม้
(ที่มา: ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี)

แนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์

1) แนวคิดพระโขนงชัยครุ

พระโขนงชัยครุ คือ พระพุทธรูปเจ้าสูงสุดทางการแพทย์และโอสถ มีพระนามเต็มว่า พระโขนงชัยครุไวฑูรย์ประภา พระนามอื่นๆ เช่น เกษขรรษา โขนงชัยครุไวฑูรย์ประภา รักษาราชา แปลตามอักษรว่า พระพุทธรูปที่มีรัศมีสีน้ำเงินดังไฟทูลย์ เชื่อว่าทรงเป็นผู้ปลดปล่อยมนุษย์จากความทุกข์อันเกิดจากโรคทางกายและโรคทางใจ นิยมในประเทศเนปาล จีน ญี่ปุ่น เกาหลี เวียดนาม กัมพูชา และทิเบต พบทั้งในปางสมาธิ นั่งขัดสมาธิเพชร ในพระหัตถ์ถือกิ่ง

สมอหรือผลสมอระหว่างนิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้ และปางยืน พระหัตถ์ขวาแสดงปางประทานอภัย พระหัตถ์ซ้ายถือขวดยา มักพบขนาบด้วยพระโพธิสัตว์สุริยประภาและจันทร์ประภา

พระนามพระองค์ปรากฏครั้งแรกในนิมิตเกียรตินิทเทสสูตร ฉบับคัดลอกในรัชสมัยเจ้าชายโชโตกุ ประเทศญี่ปุ่น ราว พ.ศ. 1135 ดังว่า “...ดูก่อนท้าวราช ฌ เบื้องอดีตภาคอสงไขยกาลป์อันประมาณมิได้ ในสมัยพุทธูปบาทกาลแห่งพระผู้มีพระภาคผู้ทรงพระนามโภชชัยราชาตถาคต พระองค์เป็นผู้ควรบูชา เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง...” (อนุตัมม ธรรมพิทักษ์ 2563: 21) ในคัมภีร์โภชชัยคุรุไวฑูรยประภาตถาคตสูตร และคัมภีร์พระโภชชัยคุรุไวฑูรยประภาสัปตพุทธบุรพนิชานวิเศษสูตร สมัยราชวงศ์ถัง ที่มีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 13 ก็ได้กล่าวถึงปณิธานของพระโภชชัยคุรุที่จะเป็นแพทย์ไว้ข้อที่ 6 และ 7

หลังจากนี้ความคิดเกี่ยวกับพระโภชชัยคุรุจึงได้แพร่หลายไปสู่ทิเบต กัมพูชา และไทย ตั้งแต่ช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 ในลักษณะเรื่องเล่าที่แสดงถึงอำนาจบารมีของพระองค์ในการช่วยเหลือมนุษย์ให้หายป่วยได้ โดยในกัมพูชามักทำเป็นพระพุทธรูปนาคปรก มีทั้งทรงเครื่องและไม่ทรงเครื่อง ในมอที่ประสานกันเหนือพระเพลา มีหม้อยาเล็กๆ เป็นต้น

2) แนวคิดพระอุปคุต

ประวัติของพระอุปคุตไม่ปรากฏในพระไตรปิฎก แต่มีในคัมภีร์บาลียุคหลัง ที่ชัดเจนที่สุด คือ คัมภีร์โลกบัญญัติ ปฐมสมโพธิกถา โอศกาวทานของสรวาสติวาทิน เป็นต้น เล่าถึงชาติตระกูลของพระอุปคุตว่าเป็นพ่อค้าน้ำหอม เมืองมถุรา เมื่อยังไม่ได้บรรพชาได้ช่วยบิดาทำการค้าขาย มีสติปัญญาดี ศึกษาธรรมกับพระสาณกวาสินเถระ บรรลุอนาคามีตั้งแต่ยังไม่ได้บวช และบรรลุอรหัตผลหลังจากบวชไม่นาน

อย่างไรก็ตามในตำนานท้องถิ่นล้านนาและภาคอีสาน กล่าวถึงชาติกำเนิดของท่านต่างออกไปว่า เป็นลูกนางปลา หรือนางเงือก บางตำนานว่า

เป็นโอรสของพระพุทธเจ้า (วัชรারণ์ ดิษฐุปัน 2556: 1-28)

พระอุปัคตเป็นพระสงฆ์ที่พระเจ้าอโศกทรงเลื่อมใส ได้ช่วยปราบมารที่จะเข้ามารบกวนพิธีอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุบรรจุไว้ในพระเจดีย์ 84,000 องค์ ที่พระเจ้าอโศกได้สร้างไว้ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส 2530: 271) ในปฐมสมโพธิกถายังกล่าวถึงที่อยู่ของท่านว่าอยู่ในปราสาทในสะดือทะเล

ทั้งนี้ เรื่องราวของพระอุปัคตในคัมภีร์ต่างๆ เกี่ยวข้องกับน้ำเสมอ ด้วยเหตุนี้ท่านจึงเป็นสัญลักษณ์ของน้ำ การควบคุมน้ำ การควบคุมฝน เกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์ ดังเห็นได้จากปรากฏการณ์ในบางพื้นที่ที่แห่พระอุปัคตเพื่อขอฝน ทั้งในพระราชพิธีสิบสองเดือนก็กล่าวถึงพระอุปัคตว่าเป็นพระขอฝน (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 2526: 552-555)

3) แนวคิดพระบัวเข็ม

คำว่าบัวในพระบัวเข็ม มาจากลักษณะสีระเซ่ที่มีใบบัวปกคลุมในประติมากรรมอันเป็นตัวแทนของพระบัวเข็ม ส่วนคำว่าเข็มเรียกตามปมบนตามส่วนสำคัญของร่างกาย 9 จุด ได้แก่ หน้าผาก 1 หัวไหล่ 2 ข้อศอก 2 หัวเข่า 2 และข้อเท้าหรือฝ่าเท้าอีก 2 ภายในปมบนเหล่านั้นได้ฝังตะกรุดของคลัง หรือเวทมนตร์เอาไว้

ปัจจุบันเชื่อกันว่าพระบัวเข็มเป็นองค์เดียวกับพระอุปัคต (ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม 2502: 19) พระบัวเข็มที่มีชื่อเสียง คือ พระบัวเข็มที่วัดกลางน้ำ ผ่องต่ออยู่ กลางทะเลสาบอินเล มี 5 องค์ ใช้แทนพระพุทธเจ้าทั้ง 5 ในสมัยภัทรกัป สร้างจากผงดอกไม้เช่นกัน บางองค์นอกจากฐานจะเป็นดอกบัวแล้ว ยังมีลายหอย ลายปลา บ่งบอกถึงที่มาขององค์พระว่ามาจากวัดกลางทะเลสาบ พระบัวเข็มที่อินเลนี้เป็นที่เคารพศรัทธาอย่างมาก จนทองที่ปิดทำให้ไม่สามารถมองเห็นรูปร่างเดิม

ทั้งนี้ พระบัวเข็มมักมีขนาดเล็ก และมีจำนวนมาก ทั้งยังมีหลากหลายรูปแบบ พระปัญญาหนันทมุนี (2509: 11-12) อธิบายถึงขนาด จำนวน และ

รูปแบบที่หลากหลายของพระบัวเข็มที่พบในประเทศไทยว่า ชาวพม่าสร้าง ขึ้นเพื่อแก้บนในลักษณะการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุ เช่นเดียวกับที่ชาวจีน สร้างพระเงินพระทององค์เล็กๆ ทำด้วยตะกั่วในการแก้บนต่ออายุ

4) แนวคิดอายุพระพุทธศาสนา

พระศรีวิสุทธิวงศ์ (2598: 1-12) ชี้ให้เห็นร่องรอยของคติการกำหนด อายุพระพุทธศาสนาในพระวินัยปิฎก จุลวรรค เรื่องที่พระนางมหาปชาบดี โคตมิซึ่งเป็นพระน้านางขอบวชในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงตรัส กับพระอานนท์ว่า “ดูก่อนอานนท์ ถ้าผู้หญิงจักไม่ได้บวชในพระธรรมวินัย ที่พระตถาคตประกาศแล้ว พรหมจรรย์จักตั้งอยู่ได้นาน พระสังฆธรรมจัก ดำรงอยู่ได้ตลอด 1,000 ปี แต่หากเหตุที่ผู้หญิงบวชเข้ามาในพระธรรมวินัย ที่ตถาคตประกาศ พรหมจรรย์จักไม่ตั้งอยู่นาน พระสังฆธรรมจักตั้งอยู่ได้ เพียง 500 ปี” ความนี้เป็นเช่นเดียวกับที่ปรากฏในพระสูตรต้นปิฎก อังคุตตร นิบาต อังคุตรนิกาย

ต่อมามีการอธิบายความเรื่องอายุพระพุทธศาสนา 1,000 ปี ในคัมภีร์ สมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยปิฎก โดยพระพุทธโฆสะว่า ที่คัมภีร์ ระบุว่าพระสังฆธรรมจะดำรงอยู่ได้ 1,000 ปี แต่ด้วยความสามารถของพระ ชินาสพผู้ถึงความแตกฉานในปฏิสัมภิทาญาณ ทำให้พระปฎิเวธสังฆธรรมจะ มีอยู่ตลอด 5,000 ปี ด้วยสามารถแห่งการบรรลุมรรคผลลดหลั่นตามลำดับ ดังนี้ ภายในพันปีที่ 1 ยังมีพระอรหันต์ชินาสพผู้ได้บรรลุปฏิสัมภิทาญาณ ภายในพันปีที่ 2 ยังมีพระอรหันต์ชินาสพประเภทสุกขวิปัสสกะ ภายในพันปี ที่ 3 ยังมีผู้ได้บรรลุมรรคผลเป็นพระอนาคามี ภายในพันปีที่ 4 ยังมีผู้ได้บรรลุ มรรคผลเป็นพระสกิทาคามี และภายในพันปีที่ 5 ยังมีผู้ได้บรรลุผลเป็นพระ โสตาบัน ด้วยอาการเช่นนี้พระพุทธศาสนาจึงอยู่ได้ 5,000 ปี

การอธิบายของพระพุทธโฆสะในทำนองเดียวกันนี้ยังปรากฏในคัมภีร์ มโนรถปुरुณี อรรถกถาอังคุตตรนิกาย ต่อมาจึงพบการอ้างเรื่องราวพระพุทธ ศาสนาจักดำรงอยู่ได้ 5,000 ปี ในมิลินทปัญหา และพระบาลีกัสสปสังยุตต์ นิทานวรรค เป็นต้น เมื่อมีการแพร่หลายของความคิดนี้จึงทำให้เกิดความ

เชื่อเรื่องอายุของพระพุทธศาสนาในสมัยพระพุทธเจ้าโคตมะว่าจะดำรงอยู่ได้ 5,000 ปี

ด้วยเหตุนี้ แรกเริ่มนั้นพระพุทธองค์มิได้พยากรณ์ไว้ว่าพระพุทธศาสนาในสมัยพระองค์จะอยู่ได้ 5,000 ปี ตรงอย่างมีเงื่อนไขว่า ถ้าผู้หญิงไม่ได้บวช พระพุทธศาสนาจะอยู่ได้ 1,000 ปี ต่อมาพระโฆษาจารย์จึงได้ขยายความไปในทำนองว่าด้วยความสามารถของพระอรหันต์ พระพุทธศาสนาสมัยพระพุทธเจ้าโคตมะจะสามารถอยู่ต่อไปได้อีก รวมเป็นเวลา 5,000 ปี

5) แนวคิดความสุขในพระพุทธศาสนา

ความสุข คือ ความสบายกายและใจ เกิดจากการได้เสวยอารมณ์ที่น่าปรารถนา ได้เห็น ได้ยิน ได้ดมกลิ่นที่ต้องการ เป็นการได้สนองความต้องการของร่างกายและจิตใจ ในพระพุทธศาสนากล่าวถึงความสุข 13 คู่ (พระไตรปิฎก 2532: 102-105) ดังนี้ 1) คิหิสุข คือ สุขของคฤหัสถ์ กับ พหัชชาสุข คือ สุขในชีวิตการบวช 2) กามสุข คือ สุขที่เกิดจากกาม กับ เนกขัมมสุข คือ สุขที่เกิดจากเนกขัมมะ 3) อุปิสุข คือ สุขที่มีอุปธิ (สุขกลัวทุกข์ ได้แก่ สุขในไตรภูมิ หรือโลกียสุข) กับ นิรูปิสุข คือ สุขที่ไม่มีอุปธิ (สุขไม่กลัวทุกข์ ได้แก่ โลกุตตรสุข) 4) สาสวสุข คือ สุขที่มีอาสวะ กับ อนาสวสุข คือ สุขที่ไม่มีอาสวะ 5) สามิสสุข คือ สุขที่อิงอามิส กับ นิรามิสสุข คือ สุขที่ไม่อิงอามิส 6) อริยสุข คือ สุขของพระอริยะ กับ อนริยสุข คือ สุขของผู้ไม่ใช่พระอริยะ 7) กายิกสุข คือ สุขทางกาย กับ เจตสิกสุข คือ สุขทางใจ 8) สัมปัตติกสุข คือ สุขที่มีปัตติ (ได้แก่ สุขในนิมิตที่ 1 และที่ 2) กับ นิปัตติกสุข คือ สุขที่ไม่มีปัตติ (ได้แก่ สุขในนิมิตที่ 3 และที่ 4) 9) สาตสุข คือ สุขที่เกิดจากความยินดี (อรรถกถาอธิบายว่าได้แก่ สุขในนิมิต 3 ขั้นต้น) กับ อุเบกขาสุข คือ สุขที่เกิดจากอุเบกขา (ท่านว่าได้แก่สุขในนิมิตที่ 4) 10) สมานิสุข คือ สุขที่เกิดจากสมานิ (ไม่ว่าอุปจารสมานิ หรืออัปปนาสมานิ ก็ตาม) กับ อสมานิสุข คือ สุขที่ไม่ได้เกิดจากสมานิ (สุขที่ไม่ถึงสมานิ) 11) สัมปัตติการัมมณสุข คือ ความสุขที่เกิดจากนิมิตเป็นอารมณ์ (สุขเกิดแก่ผู้พิจารณาตาม 2 ขั้นแรกที่มีปัตติ) กับ นิปัตติการัมมณสุข คือ ความสุขที่เกิดจากนิมิตไม่มีปัตติ

เป็นอารมณ์(สุขเกิดแก่ผู้พิจารณาคนที่ 3 และที่ 4 ซึ่งไม่มีปีติ) 12) สาทา
รัมมณสุข คือ ความสุขที่เกิดจากงานมีความยินดีเป็นอารมณ์ (สุขเกิดแก่ผู้
พิจารณาคนที่ 3 แรกที่มีรสขึ้น) กับ อุเบกขารัมมณสุข คือ ความสุขที่เกิด
จากงานมีอุเบกขาเป็นอารมณ์ (สุขเกิดแก่ผู้พิจารณาคนที่ 4 ซึ่งมีอุเบกขา)
13) รูปารัมมณสุข คือ ความสุขที่มีรูปเป็นอารมณ์ กับ อรูปารัมมณสุข
คือ ความสุขที่มีอรูปเป็นอารมณ์

เมื่อนำความสุขทั้ง 13 คู่ มาจัดแบ่งตามระดับของความสุข จะได้ 3
ระดับ (พระไตรปิฎก 2532: 92-95) คือ 1) กามสุข คือ ความสุขเนื่องด้วย
กาม ได้แก่ ความสุขที่เกิดจากกามคุณ 5 ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
(สัมผัสทางกาย) ที่น่าปรารถนาน่าใคร่ น่าพอใจ เป็นสุขทางวัตถุ บางครั้งเรียก
สามิสสุข คือสุขอาศัย (วัตถุ) กามสุขนี้เป็นประโยชน์สุขในปัจจุบัน เช่น การ
มีสุขภาพดี มีร่างกายแข็งแรง เป็นอยู่สบาย มีเงินทอง มีอาชีพเป็นหลักฐาน
พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ รวมถึงการมีสถานะในสังคม และมีครอบครัวที่
ดี เป็นต้น 2) ฌานสุข คือ ความสุขเนื่องด้วยฌาน ได้แก่ ความสุขที่เกิดจาก
ฌาน 8 หรือสมาบัติ 8 จัดเป็นนิรามิสสุข แต่ก็ยังเป็นเหตุให้มีการยึดมั่นถือ
มั่นได้ ที่สุดอาจกลายเป็นเครื่องขัดขวางการบรรลุนิพพาน จึงเป็นสิ่งที่ต้อง
ละเช่นเดียวกับกามสุข 3) นิพพานสุข คือ สุขเนื่องด้วยนิพพาน เป็นการ
ดับกิเลสและกองทุกข์ มี 2 ประเภท ได้แก่ 1) สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ คือ
นิพพานที่ยังมีเบญจขันธ์เหลือ 2) อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ คือ นิพพานไม่มี
เบญจขันธ์เหลือ เป็นนิพพานของพระอรหันต์ผู้ระงับการเสวยอารมณ์ทั้งปวง
แล้ว (พระไตรปิฎก 2532: 392)

รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้

พระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดป่าต๋มตอน มีจำนวน 33 องค์ ที่วัดสันขวาง
มีจำนวน 17 องค์ มีทั้งที่เป็นพระพุทธรูปและพระสงฆ์

1) ในกรณีของพระพุทธรูป แสดงสองอิริยาบถหลัก คือ ยืนกับนั่ง

พระพุทธรูปยืนมี 5 องค์ มีทั้งที่ประกอบซุ้มด้านหลังและไม่มีซุ้มด้านหลัง

หลัง แต่ได้แสดงรูปแบบในลักษณะเดียวกัน โดยพระกรวางแนบพระวรกาย พระหัตถ์ขวาหงายขึ้น ใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วกลางคีบวัตถุทรงกลม ส่วนพระหัตถ์ซ้ายคว่ำกระดกนิ้วชี้ คล้ายอาการกรีดนิ้ว การครองจีวรในลักษณะห่มคลุม โดยพระหัตถ์ทั้งสองโผล่ออกมาจากจีวรที่ถูกแหวกออก ตัวตวยจีวรไปพาดที่พระอังสาด้านซ้ายก่อนทั้งชายจีวรเป็นริ้วซ้อนทับกันลงมาถึงข้อพระบาท ตกแต่งขอบผ้าจีวรด้วยแก้วกลมเล็กๆ เรียงกันเป็นแถว ซ้อนกัน 2-3 แถว ส่วนฐานนั้นจะยืนบนฐานบัวกลมแต่งกลีบบัวที่รองรับไว้ด้วยฐานขนาดใหญ่ตอนล่าง และซุ้มตกแต่งกรอบซุ้มด้วยใบไม้ฝรั่ง (ภาพที่ 1 และ 2)

ตามคติเถรวาท วัตถุทรงกลมที่พระพุทธรูปทรงถือนั้น อาจหมายถึงผลสมอตามพุทธประวัติและชาดกก็ได้ มีนัยหมายถึงทิพยโอสถของพระพุทธเจ้า และเป็นยาที่ได้รับพุทธานุญาติให้พระสงฆ์ใช้รักษาโรคได้ ในระเบียบการสร้างพระพุทธรูปของไทย (2558: 34) เรียกปางนี้ว่า ปางฉันสมอ แต่จากการรับรู้ของคนในชุมชน เชื่อว่าหมายถึงพระโภชชยคุรุตามคติมหายานมากกว่า

อย่างไรก็ตามการแสดงอิริยาบถยืนของพระโภชชยคุรุไม่ปรากฏมากนัก ส่วนมากเป็นพระพุทธรูปนั่ง ที่บ้างก็ทำเป็นนาคปรก ซึ่งมีทั้งที่ทรงเครื่องและไม่ทรงเครื่อง ตัวอย่างของพระโภชชยคุรุที่ยืน มือถือหม้อยา ได้แก่พระโภชชยคุรุ สมัยราชวงศ์ถังของจีน ลักษณะเป็นพระพุทธรูปยืนเหนือดอกบัว ไม่มีบริวารประกอบ ครองจีวรห่มเฉียง จีวรเป็นริ้ว พระหัตถ์ขวาแนบพระวรกาย พระหัตถ์ซ้ายยกขึ้นตั้งฉาก ถือหม้อยา พระโภชชยคุรุสมัยเฮอัน ของญี่ปุ่น ก็เป็นพระพุทธรูปยืนเช่นกัน พระหัตถ์ขวายกขึ้น หงายฝ่าพระหัตถ์ออก พระหัตถ์ซ้ายทอดลงไว้ในระดับพระนาภี หงายฝ่าพระหัตถ์ขึ้นเพื่อประคองหม้อยา เป็นต้น

พระพุทธรูปดอกไม้นี้ในเมืองพร้าวที่นั้ มีทั้งที่ทรงเครื่องและไม่ทรงเครื่องแบบกษัตริย์ โดยเครื่องทรงของพระพุทธรูปทรงเครื่องนั้น สามารถแยกได้ด้วยมงกุฎที่สวมซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ สวมมงกุฎทรงสูง มียอดแหลมคล้ายชฎา พบจำนวน 8 องค์ และสวมมงกุฎทรงเตี้ย ที่ตกแต่งด้วยรูปทรง

สามเหลี่ยมเล็กๆ ตั้งขึ้น เรียงซ้อนสลับกันขึ้นไปคลุมพระอุษณิษะ มีจำนวน 6 องค์ ในจำนวนนี้มี 2 องค์ ที่ยอดรัศมีหักหายไป สำหรับเครื่องทรงอื่นๆ ของพระพุทธรูปมีลักษณะเช่นเดียวกัน คือ ทรงสวมกรรเจียรกกรแบบเรียบๆ สวมกรองศอกที่แต่งด้วยรูปดอกไม้ มีอินทธนู และพาหุรัด สวมฉลองพระองค์แบบพระวราภรณ์ที่มีทั้งแขนสั้นและแขนยาว ถ้าเป็นฉลองพระองค์แขนยาว แขนจะเป็นทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร และมักตกแต่งฉลองพระองค์ด้วยเส้นขีดทแยงมุมไขว้กัน สวมสนับเพลา และมีจำนวนเพียง 2 องค์ ที่ด้านหลังทำซุ้มประกอบ ลักษณะซุ้มประกอบตกแต่งด้วยใบไม้ฝรั่งเช่นเดียวกับซุ้มพระพุทธรูปอื่น (ภาพที่ 3 และ 4)

ในส่วนพระพุทธรูปไม่ทรงเครื่อง แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ พระพุทธรูปนั่งบนฐานเตี้ย พระพุทธรูปนั่งบนฐานสูง พระพุทธรูปนั่งบนฐานที่มีซุ้มด้านหลัง

ฐานที่เตี้ย มักเป็นฐานเขียงเรียบ และมีจารึกที่ด้านหน้าของฐาน มักเป็นฐานของพระพุทธรูปขนาดเล็ก รวมถึงพระอุปัคกับพระบัวเข็มด้วย (ภาพที่ 5)

ส่วนฐานที่สูง เป็นฐานบัวซึ่งทำส่วนบัวคว่ำให้มีขนาดใหญ่กว่าส่วนบัวหงายมาก บางครั้งเป็นฐานบัวซ้อนกัน 2 ฐาน และเน้นบัวคว่ำขนาดใหญ่เช่นกัน ตกแต่งด้วยการปั้นรักสมุกเป็นรูปกลีบดอกไม้และดอกไม้ จึงมีพื้นที่ในการจารึกไม่มากนัก ยกเว้นฐานสูงที่ไม่มีการตกแต่งด้วยลวดลายใด ส่วนฐานที่มีซุ้มด้านหลังมักเป็นส่วนประกอบของฐานสูง (ภาพที่ 6)

สิ่งที่น่าสนใจของพระพุทธรูปกลุ่มนี้ได้แสดงลักษณะของการชักชายจีวรตามแบบที่พระสงฆ์พม่าในปัจจุบันใช้ กล่าวคือ ห่มจีวรเฉียง ปลายจีวรตัววัดขึ้นจากด้านหลังพาดไปบนพระอังสาซ้าย ปลอยชายจีวรตกลงมาอย่างเป็นอิสระ พร้อมทั้งชักส่วนหนึ่งของจีวรทางด้านหลังขึ้นมาปิดพระอังสาขวา ชายจีวรด้านล่างแผ่ออกและหยักโค้งขึ้นด้านบนบริเวณพระขานทั้งสองข้าง ส่วนตรงกลางระหว่างข้อพระบาทปลอยจีวรแผ่เต็มพื้นที่ แสดงร่องรอยของการพาดจีวรผ่านข้อพระบาทเป็นเส้นคู่ จีวรเป็นริ้ว พลั่วไหวอย่างเป็น

ธรรมชาติในลัทธิยานาเรียการหม่ลักษณะนี้ว่าพาดควาย เป็นการนุ่งห่มแบบ
ง่ายๆ ขณะกำลังทำงานในชีวิตประจำวัน ส่วนจิ๋วที่ซึกขึ้นมาจากด้านหลัง
เพื่อปิดไหล่ขวานั้น เพื่อป้องกันแดดที่ร้อนในขณะที่ทำงาน

2) ในกรณีที่ทำเป็นรูปพระสงฆ์ มีนัยหมายถึงพระอุปัชฌาย์กับพระบว
เข้มน นอกจากจะแสดงด้วยสัญลักษณ์ใบบัวคลุมศีรษะ (ภาพที่ 7) และปุม
นูนตามร่างกายแล้ว ยังแสดงด้วยภาพใบบัว หอย ปลา อยู่ใต้ฐานพระ พระ
เหล่านี้มีขนาดเล็ก และขนาดใกล้เคียงกันทั้งหมด

มีบางองค์ที่ทำเป็นรูปคล้ายมนุษย์ พระเศียรไม่มีพระอุษณิษะเป็น
ต่อมุนขึ้นมา ครองจิ๋วหม่เฉียง แสดงขอบจิ๋วพาดข้อพระหัตถ์และข้อ
พระบาท และที่สำคัญ คือ สวมลูกประคำ อันเป็นวัตถุที่ใช้ในการทำสมาธิ
ตามแบบพม่า ไทใหญ่ และลัทธิยานาโบราณ (ภาพที่ 8) บางองค์แสดงกิริยา
ล้วงมือเข้าไปในบาตรที่ประคองไว้บนพระเพล (ภาพที่ 9) บางองค์แสดงปุม
เข้มนที่บริเวณหัวไหล่ (ภาพที่ 10) รูปพระสงฆ์ที่มีลักษณะพิเศษและพบเพียง
องค์เดียว คือ สร้างไว้เพียงโครงร่าง ไม่ปรากฏรายละเอียดของใบหน้าหรือ
ใด เน้นที่ปุมเข้มนบริเวณหน้าผาก หัวไหล่ทั้งสอง และเข่าทั้งสอง (ภาพที่ 11)

หากพิจารณาจากชื่อเรียกและที่มาของชื่อเรียกพระอุปัชฌาย์กับพระบว
เข้มน จะพบจุดประสงค์ของการเรียกชื่อที่ต่างกัน กล่าวคือ พระอุปัชฌาย์ ใช้เรียก
ประติมากรรมพระสงฆ์ตามที่ปรากฏประวัติในคัมภีร์ มีส่วนเกี่ยวข้องกับ
ทะเล น้ำ และความอุดมสมบูรณ์ ส่วนพระบวเข้มน ใช้เรียกประติมากรรมที่
ปรากฏปุมนูนตามร่างกาย ซึ่งไม่ได้เจาะจงว่าหมายถึงพระสงฆ์รูปใดแน่นอน
ปุมนูนนั้นอาจฝังพระธาตุ หรือตะกรุดตามที่กล่าว ดังนั้น รูปแบบของพระ
บวเข้มนจึงอาจปรากฏร่วมกับพระอุปัชฌาย์หรือพระพุทธรูปก็ได้ เพราะไม่ได้
เน้นที่รูปแบบประติมากรรม แต่เน้นที่ปุมนูนและผลของการมีอยู่ของวัตถุ
ที่ฝังภายในปุมนูนนั้น

จารึกที่ฐานพระพุทธรูปดอกไม้

พระพุทธรูปดอกไม้ในอำเภอฟ้าว พบว่ามีจารึกและสามารถอ่านได้จำนวน 15 องค์ ทั้งหมดเป็นพระพุทธรูปที่วัดป่าดุ่มดอน ส่วนพระพุทธรูปที่วัดสันขวาง แม้จะมีจารึกแต่ไม่สามารถอ่านเป็นประโยคได้ เนื่องจากมีความชำรุดเสียหายมาก จารึกทั้งหมดใช้อักษร 3 ประเภท คือ อักษรธรรมล้านนา อักษรไทใหญ่ และอักษรพม่า โดยอักษรธรรมล้านนาพบมากที่สุด มีบางจารึกที่ใช้ร่วมกับอักษรไทใหญ่ ส่วนอักษรไทใหญ่ที่พบร่วมกับอักษรพม่ามีจำนวน 3 จารึก โดยจารึกอักษรธรรมล้านนา ปวิรรตโดย กิรณา ลี และจารึกอักษรไทใหญ่กับอักษรพม่า ปวิรรตโดย พ่อครูสร้างคำ จางยอด

ทั้งนี้พบว่า พ.ศ. ที่เก่าที่สุดในจารึก คือ พ.ศ. 2438 พบจำนวน 1 องค์ จารึกใน พ.ศ. 2440 จำนวน 2 องค์ จารึกใน พ.ศ. 2467 จำนวน 1 องค์ จารึกใน พ.ศ. 2470 จำนวน 5 องค์ และ จารึกในพ.ศ. 2478 จำนวน 1 องค์ มีรายละเอียดดังนี้

จารึกที่เก่าที่สุด พ.ศ. 2438 พระพุทธรูปหมายเลข ปตด 2561-140 จารึกด้วยอักษรธรรมล้านนา อ่านว่า “...สกก 1258 ตัวป्लीเมืองเจ้า เดือน 9 เพ็ง เม็งวันจัน(มุลลสัทธา) หมายถึงลึงพพา เปนเกล้ากับพานิน แล.... (เทา) แห่งตนทังเสีย คี่ได้ฮิรสั่งพุทธรูปเจ้า เพื่อจักทานไวยคำชูปุทธศาสนา พระพุทธเจ้าต่อเท้า 5000 พระวัสสา จุง.... (3) ประกาน มินิพพานเจ้าเปน (ซอ้น สันนี้)แต่เทอะ บุร (เ.....)”

จารึกที่พบมากที่สุด คือ พ.ศ. 2470 อาทิจาจารึกที่ฐานพระพุทธรูปหมายเลข ปตด 2561-130 จารึกเป็นอักษรธรรมล้านนา อ่านว่า “...พสกราชได้ 1289 ตัวปีกาบใจ เดือน 9 เพ็งเม็งวัน 1 ปถมมุลลสัทธาหมายมี ทูว่า หลิง ทานไว้กับศาสนา 5000 ภาวัสสา ขอเอานิพพาน(น)...”

จารึกที่ใหม่ที่สุด พ.ศ. 2478 พระพุทธรูปหมายเลข ปตด 2561-141 จารึกด้วยอักษรธรรมล้านนา-ไทใหญ่ บรรทัดด้านบน ชำรุด บรรทัดที่ 2-3 เป็นอักษรไทใหญ่ บรรทัดล่างสุด จารด้วยอักษรธรรมล้านนา ดังนั้นว่า “...1297 ตัวป्लीดับไส้ เเดิน 8 แรม 11 คำ....”

จารึกทั้งหมดที่พบอยู่ในช่วง พ.ศ. 2438-2478 ตรงกับสมัยของครูบาหุ่นเจ้าบุญจุ่ม (บุญชุ่ม) สิริวิชัย ซึ่งท่านปกครองวัดป่าดู้มดอน ตั้งแต่ พ.ศ. 2424-2512 อันเป็นช่วงพัฒนาวัดหลังจากวัดไม่ได้รับการดูแลรักษา มารยะหนึ่ง ตามประวัติ ครูบาหุ่นบุญจุ่ม สิริวิชัย เดิมท่านอยู่วัดสันขวาง ต่อมาใน พ.ศ. 2424 คณะศรัทธาวัดป่าดู้มดอนจึงได้นิมนต์ท่านมาอยู่ที่วัดป่าดู้มดอน เนื่องจากขณะนั้นมีเพียงสามเณรดูแลวัด ไม่มีพระสงฆ์ ในสมัยของท่านมีการพัฒนาวัดป่าดู้มดอนอย่างมาก เนื่องมาจากความมีชื่อเสียงของท่าน ทั้งการบูรณะวิหาร การสร้างพระประธานในวิหารเมื่อ พ.ศ. 2454 การสร้างพัสดำร่าที่เขียนด้วยอักษรไทใหญ่และอักษรธรรมล้านนาจำนวนมาก ท่านมรณภาพใน พ.ศ. 2512 สิริอายุกาล 108 ปี 88 พรรษา

สำหรับการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้อัน พบว่าอยู่ในช่วง พ.ศ. 2438-2478 อยู่ในช่วงก่อนและหลังที่มีการสร้างพระประธานในวิหารวัดป่าดู้มดอน

ครูบาประเสริฐ ปวโร เจ้าอาวาสวัดหนองปลามัน ตำบลป่าดู้มดอน อำเภอฟ้าไร่ จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันอายุ 87 ปี (เกิด พ.ศ. 2479) ได้อธิบายตามที่ตนพบเห็นในอดีตว่า พระพุทธรูปดอกไม้อันกลุ่มนี้ ถูกนำเข้ามาจากพม่าให้คนในพื้นที่ได้บูชา โดยพ่อค้าวัวต่าง ใช้เกวียนในการบรรทุกด้วยน้ำหนักของพระพุทธรูปดอกไม้อันที่เบา ทำให้การบรรทุกมาในแต่ละครั้งมีปริมาณมาก หลากหลายรูปแบบ และขนาด โดยเฉพาะขนาดเล็กจะมีการบูชาและนำไปถวายวัดกันมาก เมื่อบูชาแล้วจึงได้ให้หมั่นกวด หรือผู้รู้อักษรธรรม หรืออักษรไทใหญ่ หรืออักษรพม่าในหมู่บ้านจารึกชื่อ พ.ศ. พร้อมคำปรารภว่าไว้ที่ฐานทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ก่อนนำไปถวายวัดหรือนำไปบูชาที่บ้าน (ครูบาประเสริฐ ปวโร 2566)

การเข้ามาของพระพุทธรูปดอกไม้อันจำนวนมากเป็นช่วงที่มีการบูรณะวิหาร โดยพระพุทธรูปที่พ่อค้าบรรทุกเกวียนมาให้บูชานั้น นอกจากพระพุทธรูปดอกไม้อันแล้ว ยังมีพระพุทธรูปแกะสลักจากหินอ่อน เรียกพระหินหล่อ ส่วนมากเป็นพระพุทธรูปนั่ง และมีการเจาะใต้ฐานพระพุทธรูปให้กลวง เพื่อลด

น้ำหนักของพระพุทธรูปให้มีน้ำหนักเบา ขนย้ายได้สะดวก เช่นเดียวกับ พระพุทธรูปดอกไม้ที่มีน้ำหนักเบา ด้วยเหตุนี้ในพื้นที่ป่าดุ่มดอน จึงไม่มีช่าง ฝีมือสร้างพระพุทธรูปดอกไม้หรือพระพุทธรูปหินอ่อน พระพุทธรูปหินอ่อน นี้ สามารถพบเห็นได้ทั้งที่วัดป่าดุ่มดอน และวัดสันขวาง

ทั้งนี้เนื้อหาในจารึก แสดงถึงคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา 2 คติ ความเชื่อ คือ

1) คติความเชื่อเกี่ยวกับอายุพระพุทธศาสนา 5,000 ปี เช่น จารึก อักษรธรรมล้านนาที่ฐานพระพุทธรูป ปตต 2561-120 ดังว่า “พสกกราช ได้ 1289 ตัวปีกาบใจ เตื่อร 9 เพ็งเม้งวัน 1 ปถมมูลลสัทธาหมายมี ทู ว่า หลิ่ง ทานไว้กับสาสนา 5000 ภาวสสา ขอเอานิพพา(น)” เป็นต้น โดยความ เชื่อเกี่ยวกับอายุของพระพุทธศาสนา 5,000 ปี ทำให้เกิดความนิยมในการ สร้างศาสนสถาน ศาสนวัตถุไว้กับพระพุทธศาสนาจำนวนมาก รวมถึงการ สร้างพระพุทธรูปดอกไม้ด้วย แม้จะเป็นความเชื่อที่เกิดจากการอธิบายของ พระเถระในภายหลัง แต่ความเชื่อนี้ก็ได้ฝังรากลึกในพุทธศาสนิกชนของ ล้านนามาช้านาน

2) คติความเชื่อเกี่ยวกับความสุข ได้แก่ การขอให้ได้สุข 3 ประการ โดยมีพระนิพพานเป็นยอด เช่นจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐานพระพุทธรูป ปตต 2561-117 ระบุว่า “สกก 1289 ปีกาบใจเเดิน 9 เพ็ง เม้งวัน 1 ปถม มูลลสธา หมายมี พืตอยเปนเค้า กับภริยา ลูกเต้า ชูคนขอเอาสุ้ 3 ภาการ มี นิพพานเปนยอดจิม” เป็นต้น ความสุข 3 ประการที่กล่าวถึงในจารึก คือ 1) กามสุข สุขเนื่องด้วยกาม 2) ฌานสุข สุขเนื่องด้วยฌาน และ 3) นิพพานสุข สุขเนื่องด้วยนิพพาน หรือบางครั้งก็อธิบายว่าเป็น 1) ความสุขในมนุษยโลก 2) ความสุขในสวรรค์ 3) ความสุขในนิพพาน คำปรารภานี้ได้สะท้อนให้ เห็นถึงความต้องการความสุขในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ และแม้ภายหลังตายไป แล้ว ก็เชื่อว่าจะมีโอกาสได้ไปเกิดเป็นมนุษย์อีก หากถึงเวลานั้น ก็ขอให้บุญ กุศลที่ทำนำมาซึ่งความสุขในการใช้ชีวิตอย่างมนุษย์ทั่วไป ไม่เพียงแค่นั้น ผู้

ปรารถนายังต้องการความสุขที่เหนือไปกว่า ละเอียดไปกว่าความสุขในโลกมนุษย์ คือ ความสุขในระดับนิมิต หรือความสุขในสวรรค์ ซึ่งได้มาด้วยการประกอบบุญกุศล ปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิเจริญวิปัสสนา และที่สุดแล้ว ความปรารถนาสูงสุด คือ พ้นออกไปจากสังสารวัฏได้

สรุป

1) รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้อำเภอฟ้าว

พระพุทธรูปดอกไม้อามีทั้งที่ยืนและนั่ง ในส่วนพระพุทธรูปยืน ได้แสดงการศรัทธาทรงกลมในพระหัตถ์ขวา ซึ่งอาจหมายถึงพระพุทธรูปปางรับผลสมอตามคติเถรวาท หรือพระไภษัชยคุรุตามคติมหายานก็ได้ แต่คนในพื้นที่ให้ความหมายว่าเป็นพระไภษัชยคุรุ ซึ่งเป็นความเชื่อสืบกันมาแต่โบราณ ส่วนพระพุทธรูปนั่งมีทั้งที่ทรงเครื่องและไม่ทรงเครื่องแบบกษัตริย์ โดยเครื่องทรงแยกได้ด้วยมงกุฏ มี 2 ลักษณะ คือ สวมมงกุฏทรงสูง มียอดแหลมคล้ายชฎา และสวมมงกุฏทรงเตี้ย ที่ตกแต่งด้วยรูปทรงสามเหลี่ยมเล็กๆ ตั้งขึ้น มีทั้งที่สวมฉลองพระองค์แขนยาวและแขนสั้น พระพุทธรูปไม่ทรงเครื่องนั่ง แสดงความโดดเด่นด้วยชายจีวรที่ตวัดขึ้นจากด้านหลังพาดไว้บนพระอังสาซ้าย พร้อมทั้งชักจีวรขึ้นมาปิดพระอังสาขวา ชายจีวรด้านล่างแผ่ออกและหยักโค้งขึ้นด้านบนบริเวณพระขานทั้งสองข้าง ส่วนตรงกลางระหว่างข้อพระบาทปล่อยจีวรแผ่เต็มพื้นที่ ทั้งพระพุทธรูปยืนและนั่ง พบทั้งที่ทำซุ้มประกอบด้านหลังและไม่ทำซุ้มประกอบ การสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องนี้อาจเป็นไปตามคติ 2 ประการ คือ พระพุทธรูปเจ้าเปรียบได้กับพระจักรพรรดิราชาธิราช และคติเรื่องชมพูบดีสูตร ตามเรื่องที่พระพุทธรูปเจ้าเนรมิตพระองค์ทรงเครื่องอย่างจักรพรรดิเพื่อสั่งสอนพญามหาชมพู

นอกจากพระพุทธรูปแล้วยังพบพระสาวก ที่มีนัยหมายถึงพระอุปัชฌาย์ ซึ่งใช้เรียกประติมากรรมพระสงฆ์ตามที่ปรากฏประวัติในคัมภีร์ มีส่วนเกี่ยวข้องกับทะเล และพระบัวเข็มใช้เรียกประติมากรรมที่ปรากฏปูนูน

ตามร่างกาย ซึ่งไม่ได้เจาะจงว่าหมายถึงพระสงฆ์รูปใดแน่นอน รูปแบบพระบัวเข็มจึงอาจปรากฏร่วมกับพระอุปัชฌาย์หรือพระพุทธรูปอื่นก็ได้ โดยมีสัญลักษณ์รูปปลา หอย หรือใบบัว ได้ฐาน

2) จารึกที่ฐานพระพุทธรูปดอกไม้ในอำเภอพร้าว

พระพุทธรูปดอกไม้ในอำเภอพร้าว ที่มีจารึกและสามารถอ่านได้จำนวน 15 องค์ จารึกด้วยอักษร 3 ประเภท คือ อักษรธรรมล้านนา อักษรไทใหญ่ และอักษรพม่า พ.ศ. ที่เก่าที่สุดในจารึก คือ พ.ศ. 2438 ส่วน พ.ศ. ที่พบมากที่สุด คือ พ.ศ. 2470 และ พ.ศ. ที่พบใหม่ที่สุด คือ พ.ศ. 2478 ตรงกับสมัยของครูบาทุนเจ้าบุญจุ่ม (บุญจุ่ม) สิริวิชัย ปกครองวัดป่าดุ่มดอน ตั้งแต่ พ.ศ. 2424-2512 เป็นช่วงที่วัดกำลังสร้างวิหารและพระประธานในวิหาร

สำหรับเนื้อหาในจารึก แสดงถึงคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา 2 คติความเชื่อ คือ 1) คติความเชื่อเกี่ยวกับอายุพระพุทธศาสนา 5,000 ปี 2) คติความเชื่อเกี่ยวกับนิพพาน ได้แก่ การขอให้ได้สุข 3 ประการ คือ 1) กามสุข สุขเนื่องด้วยกาม 2) ฌานสุข สุขเนื่องด้วยฌาน และ 3) นิพพานสุข สุขเนื่องด้วยนิพพาน โดยมีพระนิพพานเป็นยอด

อย่างไรก็ตามพระพุทธรูปดอกไม้ที่มีส่วนผสมของข้าวเหนียวตากแห้งที่พระสงฆ์ล้านนาฉัน ได้แสดงให้เห็นถึงการสำนึกในบุญคุณของข้าวที่เป็นของบูชาอย่างหนึ่ง พระพุทธรูปดอกไม้ที่สร้างจากดอกไม้บูชาหรือข้าวบูชา จึงเป็นพระพุทธรูปอันเกิดจากจิตบริสุทธิ์ของผู้สร้างอย่างแท้จริง

ภาพที่ 1 (ซ้าย) ภาพที่ 2 (ขวา) พระพุทธรูปยืน วัดป่าต๋มตอน ในพระหัตถ์ซ้ายถือผลสมอ อาจหมายถึงพระพุทธรูปปางฉนสมอ หรือพระโกษขยคุรก็ได้
(ที่มา: ศิววงศ์ รักวงศัวรศ และ รุ่งอรุณ ปญจนตร)

ภาพที่ 3 (ซ้าย) ภาพที่ 4 (ขวา) พระพุทธรูปนั่ง ทรงเครื่องกษัตริย์ สวมมงกุฎสูง กับสวมมงกุฎเตี้ย
(ที่มา: ศิววงศ์ รักวงศัวรศ และ รุ่งอรุณ ปญจนตร)

ภาพที่ 5 (ซ้าย) ภาพที่ 6 (ขวา) พระพุทธรูปนั่ง ไม่ทรงเครื่องกษัตริย์
โดดเด่นด้วยการตั้งชายจีวรขึ้นบังอังสาขวา และปล่อยชายจีวรให้ตกลงมาจากอังสาซ้าย
(ที่มา: ศิววงศ์ รักวงศ์วิศ และ รุ่งอรุณ ปัญจนตร)

ภาพที่ 7 (ซ้าย) ภาพที่ 8 (กลาง) ภาพที่ 9 (ขวา) รูปแบบพระอุปลุต ที่แสดงด้วยใบบัว
หรือการถ่วงมือลงในบาตร หรือสัญลักษณ์ใบบัว ปลา และหอยใต้ฐาน
(ที่มา: ศิววงศ์ รักวงศ์วิศ และ รุ่งอรุณ ปัญจนตร)

ภาพที่ 10 (ซ้าย) ภาพที่ 11 (ขวา) รูปแบบพระบัวเข็ม ที่แสดงปมบนตามร่างกายทั้ง 9 จุด
ได้แก่ หน้าผาก 1 หัวไหล่ 2 ข้อศอก 2 หัวเข่า 2 และข้อเท้าหรือฝ่าเท้าอีก 2
(ที่มา: ศิววงศ์ รักวงศ์วิศ และ รุ่งอรุณ ปัญจนตร)

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา, 2533. **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 9**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมศิลปากร, 2558. **พระพุทธรูปปางต่างๆ**. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- ครูบาประเสริฐ ปวโร, 2566. เจ้าอาวาสวัดหนองปลามัน. สัมภาษณ์, 12 มีนาคม.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2526. **พระราชพิธีสิบสองเดือน**. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร.
- ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, 2502. **พระบัวเข็ม**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ธนุฒิ ธรรมพิทักษ์, 2563. รายงานวิจัยเรื่อง “แนวคิด ความเชื่อ และพุทธปฏิมากรรมเฉพาะของ **พระไภษัชยคุรุฯ โดยใช้พระติมานวิทยา**”. กรุงเทพฯ: ภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ปรมาลิขิตชินโรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ, 2530. **ปฐมสมโพธิกถา**. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- พระปัญญานันทมุนี, 2509. **พระบัวเข็ม**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระศรีวิสุทธิวงศ์, 2598. **พระพุทธรูปปางห้าพันปี**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2552. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม 8**. กรุงเทพฯ: ไทยพาณิชย์.
- วัชรภรณ์ ดิษฐบ้าน, 2556. “ตำนานอุปคุตในสังคมไทย: การรับรู้ตำนานพระอุปคุตและความสับสนกับประวัติของพระสาวกอุปคุต.” **วรรณวิทัศน์** (พฤศจิกายน 2556): 1-28.
- ฮันส์ เพนธ์, 2519. **คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่**. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.